

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

BULLETIN

APRIL 2021
VOL. 2 ISSUE 4

VLADIMÍR PALKO
RODIČOVSKÝ BONUS,
KROK SPRÁVNÝM SMEROM PRI DÔCHODKOVEJ REFORME

Rodičovský bonus, krok správnym smerom pri dôchodkovej reforme

Vladimír Palko

Autor je matematik, vysokoškolský pedagóg a publicista. Je bývalým politikom, v rokoch 2002-2006 bol ministrom vnútra SR. Je autorom medzinárodne úspešnej knihy Levy prichádzajú. V nasledujúcom príspevku opisuje vznik a význam myšlienky rodičovského bonusu, ktorý môže urobiť dôchodkový systém spravodlivejším a udržateľnejším.

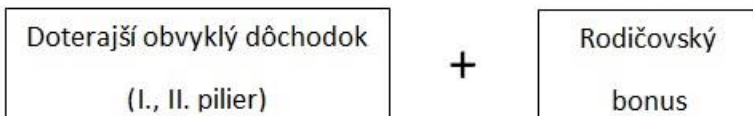
Bol koniec roka 2006 a v KDH sa schyľovalo k mojej kandidatúre na predsedu strany. Na miesto podpredsedu strany pre ekonomiku som rátal s Milanom Krajniakom. Keď som mu to navrhoval, povedal som mu, že ekonomický program si môže zostaviť podľa svojich predstáv, len som vyjadril želanie, aby akceptoval jednu ekonomickú myšlienku, ktorú chcem presadzovať. Tou bol rodičovský dôchodkový bonus (sprvoti som to nazýval rodičovský pilier). Krajniak to akceptoval.

Predsedom KDH som sa nestal, ani Milan Krajniak jeho podpredsedom, ale začal sa slovenský príbeh zaujímavého ekonomického návrhu. Za oných štrnásť rokov som sporadicky o rodičovskom bonuse písal, občas aj prednášal študentom ekonómie (tu azda môžem spomenúť odkaz na jeden z výstupov, ktorý nájdete pod textom.) Avšak teraz, po štrnástich rokoch, ten príbeh prichádza do fázy nádejnej realizácie a môže sa stať revolučným prvkom. Samozrejme, uverím tomu, až keď schválený zákon uvidím vytlačený v zbierke zákonov.

Po štrnástich rokoch je Krajniak ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny, moja maličkosť je členom Pracovnej komisie na prípravu dôchodkovej reformy a do medzirezortného pripomienkového konania šiel minulý rok návrh ústavného zákona o dôchodkoch, v ktorom je obsiahnutý aj rodičovský bonus. Povedzme si, čo to je a prečo je to dobrý nápad.

Čo je rodičovský bonus

Rodičovský bonus je v podstate ďalší dôchodok, ktorý by dôchodcovia, rodičia pracujúcich detí, mali poberať popri obvyklom dôchodku z I. či II. piliera. Teda celkový dôchodok dôchodcov, rodičov pracujúcich detí, by vyzeral nasledovne:

Zatiaľ čo výška doterajšieho (obvyklého) dôchodku sa odvíja od toho, koľko dôchodca počas celého svojho pracovného život odvedol na odvodoch do štátneho dôchodkového systému, výška rodičovského bonusu závisí od toho, koľko na odvodoch odvádzajú jeho pracujúce deti.

Za oných štrnásť rokov som rozpracovával rôzne varianty rodičovského bonusu, ktorých môže byť nepreberné množstvo. Variant, ktorý je v predloženom návrhu ústavného zákona, je v podstate tým najjednoduchším a najzrozumiteľnejším. Najmenej pätina odvodov pracujúceho dieťaťa, odvodených na starobné dôchodkové poistenie za mesiac, sa použije na vyplatenie mesačného rodičovského bonusu jeho obom žijúcim rodičom.

Teraz si povedzme dôvody, prečo treba rodičovský bonus.

Dôvod prvý: Bonus zmierňuje finančnú diskrimináciu rodičov

V 20. storočí sa v Európe rozšírilo štátne dôchodkové zabezpečenia vo forme I. priebežného piliera, ktorý je a ostane dominantný. Povedzme si, čo to v súčasnom systéme znamená mať dieťa. Ak vychováte dieťa, pomôžete tým v dôchodkovej oblasti všetkým ostatným okrem seba. Všetkým ostatným preto, lebo neskôr vaše pracujúce dieťa bude desaťročia naplňovať kasu Sociálnej poisťovne, aby bolo z čoho platiť dôchodky. Sebe však poškodíte, lebo váš dôchodok bude nižší. Prečo? Rád to objasním.

Áno, rozhodnutie mať dieťa, má svoju „cenu“. Ekonomovia používajú trochu drsný pojem „cena dieťaťa“. Do tej ceny patria i tzv. náklady stratených príležitostí. Žena, ktorej sa narodí dieťa, pôjde na materskú dovolenku, ostáva aj niekoľko rokov s deťmi doma. Nezveľaďuje vtedy ten typ svojho ľudského kapitálu, ktorý je potrebný pre pracovnú kariéru. Aj po návrate do práce investuje do dvoch typov ľudského kapitálu. Aj do toho, ktorý využíva v zamestnaní, aj do toho, ktorý využíva doma v starostlivosti o deti. A čím má tých detí viac, tým viac investuje do toho druhého typu na úkor toho prvého. Preto napreduje v zamestnaní pomalšie. A preto má – niekedy aj celý pracovný život – nižší plat. A v dôsledku toho má nevyhnutne nižší dôchodok.

Mysliaci človek nemusí byť sociológom, aby na to prišiel sám, stačí sa pozerať okolo seba. Vždy som sa čudoval, prečo tie rozdiely v platoch, a teda aj v dôchodkoch u žien s rôznym počtom detí, nie sú témou vo verejnej diskusii.

V roku 2018 som získal zo Sociálnej poisťovne s láskavou pomocou vtedajšieho generálneho riaditeľa Vážneho nasledujúce údaje. V tabuľke vidíte priemerné dôchodky podľa počtu detí v roku 2018 u žien, ktorým bol priznaný starobný dôchodok v prvej polovici roku 2014.

Počet detí	Priemerná evidovaná suma dôchodku v roku 2018	Priemerná dĺžka obdobia dôchodkového poistenia
0	472,13	42,25
1	444,41	41,50
2	416,53	41,08
3-4	344,55	38,81
5 a viac	252,09	33,69

Reč čísiel je jasná. Čím viac detí máte, teda čím viac prispejete na dôchodky iným, tým bude váš dôchodok nižší, tým bude vaša životná úroveň v starobe nižšia. Týka sa to nielen matky, ale spravidla i otca dieťaťa, keďže matka s otcom spravidla žijú v spoločnej domácnosti.

Štát sa na to neohliada. Keď rodičia dieťa vychovávajú, znášajú pritom vysoké náklady, ktoré sú ich súkromnými nákladmi. Keď je dieťa dospelé a je v pracovnom procese, štát jeho „výnosy“ v podobe odvodov „zoštátni“. Náklady súkromné, výnosy zoštátnené. Tieto absurdnosti treba zmeniť. Tou zmenou je rodičovský bonus, ktorý pôsobí opačne. Čím máte viac pracujúcich detí, tým bude váš rodičovský bonus väčší. Bonus teda zmiernuje finančnú diskrimináciu rodičov a je tak nástrojom väčšej spravodlivosti dôchodkového systému.

Bez toho, aby sa rodili deti, totiž žiadny dôchodkový systém fungovať nemôže. A to sme už pri druhom dôvode.

Dôvod druhý: Súčasný systém motivuje k nízkej pôrodnosti

Keď ekonómovia hovoria o príčinách demografického poklesu, ktorého sme svedkami v európskej i americkej spoločnosti, uvádzajú viacero dôvodov. Spravidla sa medzi nimi spomína aj takéto vecné konštatovanie: „Koniec dieťaťa ako investície.“

Kedysi boli deti garanciou toho, že sa o vás niekto postará v starobe. Zavedenie štátnych systémov dôchodkového a zdravotného zabezpečenia znamenalo, že túto úlohu zaopatrenia v starobe prevzal štát.

To spôsobilo, že sa znížili transfery od detí k rodičom v ich starobe. Tým sa vlastne zvýšila spomínaná „cena dieťaťa“, lebo v období pred sociálnym štátom tieto transfery z celoživotného hľadiska cenu dieťaťa znižovali. A tak sa motivácia mať viac detí znižuje.

Jeden z prvých ekonómov, ktorý si to s jasnozrivosťou všimol už pred takmer osemdesiatimi rokmi, bol neskorší laureát Nobelovej ceny za ekonómiu, švédsky ekonóm Gunnar Myrdal. Citujem z článku ekonóma Jamesa Caprettu, *Gunnar Myrdal Was Right*, ktorý vyšiel v *The Weekly Standard* v roku 2007:

„Gunnar Myrdal ... si v štyridsiatych rokoch všimol, že štátne priebežne financované dôchodkové systémy sú postavené na zásadnom rozpore: znižujú motiváciu v rodine mať deti, zároveň sú stále závislé od novej generácie pracujúcich.“

Áno, v živote ľudí sme často svedkami ich rozhodovania medzi deťmi a rôznymi inými komoditami. Každá voľba má svoje náklady a svoju osobitnú užitočnosť. Sociálny štát prináša zaopatrenie v starobe v takej miere, že „dopyt“ po dieťati klesá a rodí sa málo detí, a tak sa štátne systémy dôchodkového a zdravotného zabezpečenia dostávajú do problémov. Jednoducho Myrdalom objavený rozpor pôsobí, a to, samozrejme, negatívne. Dokedy to tak má zostať?

Rodičovský bonus motiváciu mať deti zvyšuje, alebo lepšie povedané, brzdí motiváciu deti nemať.

Treba si uvedomiť ešte jednu vec. Riešením tohto problému nie je zavedenie II. piliera. Ak ide o demografický problém, aj druhý pilier má tú istú vlastnosť ako prvý priebežný pilier: čím viac detí, tým nižší dôchodok. Preŕatie väzby medzi zabezpečením v starobe a deťmi je pri oboch pilieroch.

Preto potrebujeme dôchodkový systém pozmeniť tak, aby tento problém odstraňoval a nemotivoval k nízkej pôrodnosti a v možnej miere motivoval k opaku. A práve tento rozpor je potrebné vyriešiť.

Od Myrdalovho rozporu k rodičovskému bonusu

Z Myrdalovho rozporu vyplýva jeden dôsledok. Ak teda priebežný systém znižuje motiváciu mať deti, pričom prežitie systému závisí práve od detí, tak potom príspevkom občana k udržateľnosti dôchodkového systému je nielen to,

že odvádza odvody; príspevkom je i to, že vychováva deti ako budúcich pracujúcich. Tento príspevok štátne systémy ignorujú.

Pochopil to už v 50. rokoch nemecký ekonóm Wilfrid Schreiber, ktorý počas Adenauerovej dôchodkovej reformy presadzoval, aby štátny systém zhodnocoval aj to, že dôchodca prispel k udržateľnosti systému svojimi deťmi. Tvrdil, že pracujúci bez detí, alebo s málo deťmi, musia platiť na odvodoch viac ako rovnako zarábajúci pracujúci s deťmi, ak ten pracujúci bez detí chce mať rovnako vysoký dôchodok ako onen pracujúci s deťmi.

Schreiber sa nepresadil, ale jeho názory postupne viedli v Nemecku k objaveniu sa myšlienky, ktorú sme u nás nazvali rodičovským bonusom. Návrh na prídavný dôchodok odvíjajúci sa od detí dôchodcu (teda po našom rodičovský bonus) sa objavil v správe *Starke Familie*, ktorú vypracovala v roku 2005 pre Nadáciu Roberta Boscha komisia vedená bývalým saským premiérom za CDU, Kurtom Biedenkopfm. Členom komisie bol aj vari najznámejší nemecký ekonóm súčasnosti, Hans Werner Sinn. A v roku 2014 navrhovala rodičovský bonus správa profesora Martina Werdinga z Univerzity v Bochume. Vo výpočte by sa dalo pokračovať.

Aby som to zhrnul: na západ od nás, najmä v Nemecku, ktoré bolo kolískou štátnych dôchodkových systémov, myšlienka rodičovského bonusu (Nemci jej hovoria *Kinderrrente*) pobubláva už desaťročia a hľadá si cestu do politiky, zatiaľ márne. A teraz malé prekvapenie:

Na Slovensku je to naopak

Áno, na Slovensku je to naopak. Bonus presadzujú politici. O bonuse som začal verejne hovoriť v roku 2007, keď som ešte bol poslancom parlamentu, návrh zákona o ňom som podával s Pavlom Minárikom, Františkom Mikloškom a Rudolfom Bauerom v roku 2010. Dnes o bonuse hovorí minister Krajniak. Názory ekonómov sú poznačené tým, že ekonomické myslenie, ktoré sme naznačili vyššie, nie je na Slovensku príliš rozšírené.

Niektorí slovenskí ekonómovia sú opatrní a viac sa pýtajú na financovanie rodičovského bonusu. To je v poriadku. Úlohou členov vlády je teda rozptýliť pochybnosti o financovateľnosti rodičovského bonusu. Niektorí sa vyjadrujú, že bonus je návrh čisto politický, bez ekonomického opodstatnenia. Nuž, ako sme videli vyššie, v tom sa mýlia.

Čo však budí úplný údiv, sú názory, že návrh bonusu je populistický a ideologický. Nech mi niekto vysvetlí, čo je populistické a ideologické na snahe vyriešiť Myrdalov rozpor, čo je populistické na tom, že disproporcie dôchodkov matiek s rôznym počtom detí, ktoré vidíme v tabuľke, jednoducho treba odstrániť.

Prijatie rodičovského bonusu je zakotvené v programovom vyhlásení vlády, stručná formulácia o ňom bola presadená priamo do textu Ústavy SR, ale cesta k jeho definitívnej realizácii môže byť ešte dlhá.

Odkazy

V. Palko: „A note on the social security systems with built-in pro-fertility measure“, *Current Issues of Science and Research in the Global World*. Proceedings of the International Conference on Current Issues of Science and Research in the Global World, Vienna, Austria; 27–28 May 2014.

Správa *Starke Familie*, ktorú vypracovala v roku 2005 pre Nadáciu Roberta Boscha komisia vedená bývalým saským premiérom za CDU Kurtom Biedenkopfom: K. Biedenkopf, H. Bertram, M. Käßmann, P. Kirchhof, E. Niejahr, H. W. Sinn, F. Willekens: *Starke Familie. Bericht der Kommission »Familie und demographischer Wandel«*. Im Auftrag der Robert Bosch Stiftung, 2005.

Správa profesora Martina Werdinga z Univerzity v Bochume: M. Werding: *Familien in der gesetzlichen Rentenversicherung: Das Umlageverfahren auf dem Prüfstand*. Bertelsmann Stiftung, 2014.

Upravená verzia článku, ktorý autor publikoval v denníku Štandard (www.dennikstandard.sk) dňa 25. novembra 2020.

Ďalšie informácie o IVPR získate na webových stránkach
www.ivpr.gov.sk

Vydáva Inštitút pre výskum práce a rodiny,
Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava
ivpr@ivpr.gov.sk, www.ivpr.gov.sk
NEPREDAJNÉ